

Zygmunt Denisiuk, Chiny 1999 r.
fot. Andrzej Kalemba

ds. naukowych była doc. Krystyna Borusiewicz), prof. **Kazimierz Klimek** (1979–1991; zastępcą ds. naukowych doc. Krystyna Borusiewicz); prof. **Zygmunt Denisiuk** (1991–1993). Następnie od początku funkcjonowania Instytutu Dyrektorami byli: **Zygmunt Denisiuk** (1993–2002; zastępcą ds. naukowych był prof. Zbigniew Witkowski), prof. **Henryk Okarma** (2002–2018) i dr hab. **Elżbieta Wilk-Woźniak** (od 2018).

Roman Ney (1931–2020)

wybitny geolog, profesor nauk technicznych, Rektor Akademii Górniczo-Hutniczej w latach 1972–1975 oraz 1979–1981. Kierował Zakładem Ochrony Przyrody w latach 1978–1979.

Kazimierz Klimek (1934–2019)

kierownik Zakładu w latach 1979–1991, geograf, geomorfolog i profesor nauk geograficznych, w latach 1974–1980 był kierownikiem siedmiu ekspedycji Instytutu Geografii PAN do Mongolii. Wyprawy do Mongolii były organizowane w okresie 1974–1990, uczestniczył w nich również nasz Zakład. W roku 1990 zakończyły się czteroletnie badania terenowe nad potencjalną erozją stoków w górach Chentej w Mongolii prowadzonych w ramach trójstronnej umowy zawartej między Instytutem Geografii i Zmarzlinoznawstwa AN MRL, Instytutem Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN w Warszawie a Zakładem Ochrony Przyrody i Zasobów Naturalnych PAN z naszego Zakładu w wyprawach brali udział K. Klimek i H. Kuciel (opis wypraw w tym zeszycie: str. 58).

Zygmunt Denisiuk (1931–2017)

Najpierw (1991–1993) kierował Zakładem Ochrony Przyrody i Zasobów Naturalnych PAN, a po przekształceniu w Instytut sprawował funkcję dyrektora do roku 2002.

Był wieloletnim Redaktorem Naczelnym *Chrońmy Przyrodę Ojczystą* od 1991 roku do 2006, z którym to pismem związany był ponad 50 lat, nadsyłając swoje pierwsze popularnonaukowe prace już od 1961 roku (łącznie w *Chrońmy* opublikował ponad 60 artykułów).

Uczestniczył w realizacji badań w ramach Międzynarodowego Programu Biologicznego IBP, pod kierunkiem prof. Anny Medweckiej-Kornaś prowadząc badania łąk w północnej części Puszczy Niepołomickiej, uzyskując na podstawie opublikowanych z badań prac tytuł doktora habilitowanego na UAM w Poznaniu. Będąc przewodniczącym zespołu MaB-8 Rezerwaty Biosfery, aktywnie przyczynił się do powstania i rozwoju sieci Rezerwatów Biosfery w Polsce – obiektów ochrony obszarowej wpisanych na listę UNESCO. Dzięki jego staraniom na listę światowego dziedzictwa UNESCO został wpisany Białowiecki PN, a także powstały dwa transgraniczne rezerwaty biosfery: polsko-słowacko-ukraiński „Karpaty Wschodnie” oraz polsko-białorusko-ukraiński „Polesie Zachodnie”.

Za jego „kadencji” stojący w trudnej sytuacji finansowej Zakład podniósł się do rangi Instytutu z kategorią finansowania A, a dotychczas rozproszona placówka zyskała nową siedzibę.

Profesor Zygmunt Denisiuk (1931–2017) – botanik, wieloletni Dyrektor Instytutu Ochrony Przyrody PAN. *Chrońmy Przyrodę Ojczystą* 2017, Tom 73 (5): 339–348.

MISJA

Nauka przez zachwyt przyrodą
fot. Małgorzata Łaciak

Instytut Ochrony Przyrody PAN to wyspecjalizowana placówka naukowa działająca na rzecz ochrony przyrody. Początkowo prowadzono tu prace naukowo-badawcze o tematyce uwzględniającej zarówno podstawowe, jak i teoretyczne zagadnienia ochrony przyrody, zagadnienia racjonalnej gospodarki zasobami przyrody żywej i nieożywionej, czystości powietrza, wody, rekultywacji terenów przemysłowych, prace dokumentacyjne dotyczące parków narodowych, rezerwatów i pomników przyrody. Na przełomie lat 60. i 70. XX wieku w ramach Międzynarodowego Programu Biologicznego (IBP), częściowo koordynowanego przez Instytut Ochrony Przyrody, wykonano pionierskie badania dotyczące struktury, produktywności, funkcjonowania i dynamiki ekosystemów, mające duże znaczenie teoretyczne i praktyczne dla ochrony przyrody. Współcześnie Instytut jest wyznacznikiem naukowych standardów w dziedzinie szeroko pojętej ochrony przyrody żywej i dziedzictwa geologicznego. Prowadzone w Instytucie badania naukowe koncentrują się na zagadnieniach utrzymania ciągłości procesów przyrodniczych, zachowania różnorodności gatunkowej świata roślin i zwierząt, gatunków rzadkich i ginących oraz trwałości użytkowania zasobów naturalnych. Dotyczą one również oceny degradacji żywych i nieożywionych zasobów przyrody, wymierania gatunków w krajowej florze i faunie, wpływu inwazyjnych gatunków obcych, a także określenia tempa i przyczyn degradacji ekosystemów i geosystemów. Intensywnie rozwijany jest nurt tzw. biologii konserwatorskiej oraz społecznego aspektu ochrony przyrody (ang. *human dimensions*).

Jednym z kluczowych aspektów działalności Instytutu jest misja społeczna i wdrażanie wyników badań naukowych do praktyki. Instytut pełni ważną rolę ekspercką współpracując z Ministerstwem Środowiska (obecnie Ministerstwem Klimatu i Środowiska), GIOŚ i GDOŚ w zakresie wdrażania Europejskiej Ekologicznej Sieci Natura 2000, opracowywaniem programów ochrony zagrożonych gatunków i ograniczania liczebności inwazyjnych gatunków obcych.

W Instytucie opracowano wszystkie podręczniki metodyczne dotyczące monitoringu gatunków i siedlisk przyrodniczych oraz wypracowano i przetestowano metody usuwania ze środowiska przyrodniczego inwazyjnych obcych gatunków raków i żółwi.

Informacje o tych wydarzeniach można znaleźć na stronie Muzeum Narodowego, jak i naszego Instytutu (www.iop.krakow.pl) dwa tygodnie przed planowanym terminem spotkania.

Instytut utrzymuje i rozwija bazy danych o podstawowym znaczeniu dla dokumentowania stanu zachowania i zagrożenia różnorodności biologicznej Polski: ssaków (*Atlas ssaków Polski*), płazów i gadów (*Atlas płazów i gadów w Polsce*) oraz gatunków obcych (*Gatunki obce w Polsce*). Wizytówką Instytutu są czerwone książki i czerwone listy, np. *Polska Czerwona Księga Roślin* (1993, 2001, 2014) i *Polska Czerwona Księga Zwierząt* (1992, 2001), *Polska Czerwona Księga Zwierząt. Bezkręgowce* (2004), *Polska czerwona lista paprotników i roślin kwiatowych* (2016).

Wiedza i pasja w edukacji

Instytut Ochrony Przyrody Polskiej Akademii Nauk prowadzi szereg działań popularyzujących naukę i ideę ochrony zasobów naturalnych. Co roku można nas spotkać na **Festiwalu Nauki i Sztuki** w Krakowie czy **Festiwalu Ogrodów**. Organizujemy też wydarzenia popularnonaukowe w ramach realizowanych przez nas projektów badawczych. Regularnie współpracujemy też z krakowskimi przedszkolami, szkołami podstawowymi i liceami, gdzie prowadzimy warsztaty i wykłady. Aktywnie współpracujemy z jednostkami działającymi w zakresie ochrony przyrody, nauki, sztuki i kultury. Wspólnie z Muzeum Narodowym w Krakowie prowadzimy cykl prezentacji i warsztatów w ramach cykłów **Zachwyt pięknem – znawcy sztuki i biolodzy o dziełach inspirowanych przyrodą** oraz **Sztuka i przyroda***.

Nasze działania popularyzujące ochronę przyrody kierujemy do dzieci, dorosłych czy seniorów, także pacjentów szpitali czy wychowanków ośrodków specjalnych. Z naszymi warsztatami czy prelekcjami odwiedzaliśmy Szpital Dziecięcy w Prokocimiu, Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy dla Dzieci Niewidomych

Rozsiewanie roślin owocujących łatwiejsze dzięki niedźwiedzim odchodom. [Dispersed fruits germinate better thanks to bear poop]
<https://naukawpolsce.pl/aktualnosci/news%2C85906%2Crozstawanie-roslin-owocujacych-latwiejsze-dzieki-niedzwiedzim-odchodom.html>

Nowa internetowa baza Atlas płazów i gadów Polski
<https://www.radiokrakow.pl/audycje/ekospotkania/powstaje-atlas-plazow-i-gadow/>

Czipowanie ropuchy szarej
<https://www.radiokrakow.pl/audycje/pracuja-na-nobla/czipowanie-ropuchy-szarej/>

Inwazyjne gatunki zagrożeniem dla przyrody – odłowy żółwi ozdobnych z Fosy Miejskiej
<https://www.wroclaw.pl/zielony-wroclaw/inwazyjne-gatunki-zagrozeniem-dla-przyrody-odlowy-zolwi-ozdobnych-z-fosy-miejskiej>

Kwitnące sinice, antropopresja i zmiany klimatu
<https://ekoguru.pl/baza-wiedzy/kwitnace-sinice-antropopresja-i-zmiany-klimatu/>

Pieniński Park Narodowy wraca do hodowli niepylaka apollo
<https://www.radiokrakow.pl/audycje/pieninski-park-narodowy-wraca-do-hodowli-niepylaka-apollo>

Gatunki obce i inwazyjne w Polsce – zagrożenie nie tylko dla ludzi, ale też całych ekosystemów
<https://gloswielkopolski.pl/gatunki-obce-i-inwazyjne-w-polsce-sa-ogromnym-zagrozeniem-nie-tylko-dla-ludzi-ale-tez-calych-ekosystemow/ar/c1-15727832>

Naukowcy mówią, co robić, by niedźwiedź nie szedł w szkodę
<https://tinyurl.com/r3petryz>

i Słabowidzących w Krakowie czy Centrum Autyzmu i Całościowych Zaburzeń Rozwojowych w Krakowie.

Chcemy, aby nasza pasja i nasze zamiłowanie do natury dotarła do wszystkich i aby wspólnie udało nam się bardziej efektywnie chronić to, co mamy najcenniejszego – naszą przyrodę!

Media

O realizowanych w Instytucie badaniach można się dowiedzieć także z wywiadów i materiałów dostępnych online, zamieszczonych na rozmaitych portalach (np. Nauka w Polsce, Zielony Wrocław, Eko Guru, Radio Kraków, Raport CSR.pl).

ANDRZEJ KALEMBA

W rezerwacie przyrody Wąwóz Homole, 2007 r., fot. Joanna Korzeniak

Dla historii Ziemi, której wyznacznikiem są dzieje wielkich epok, 70 lat to okres niezbyt długi, można powiedzieć stanowiący minimalną próbkę czasu. Dla placówki naukowej jest to jednakże okres znaczący, bogaty w wydarzenia, dający szansę na pełniejszą ocenę minionych lat, okazję do podsumowania, refleksji i planów.

Działalność naukowo-badawcza w początkowym okresie istnienia Zakładu Ochrony Przyrody (Zakład funkcjonował w okresie 1952–1993, później jako Instytut) koncentrowała się na tematyce uwzględniającej teoretyczne zagadnienia ochrony gatunkowej i obszarowej oraz problemach racjonalnego gospodarowania zasobami przyrody ożywionej i nieożywionej. Podjęte zostały również prace dokumentacyjne dotyczące obszarów i obiektów chronionych, a zwłaszcza parków narodowych i rezerwatów.

PROBLEMATYKA BADAWCZA I WAŻNIEJSZE POZYCJE KSIĄŻKOWE WYDANE W OKRESIE 70 LAT DZIAŁANIA INSTYTUTU

Czasopisma

Pod szyldem Zakładu ukazywały się wówczas dwa czasopisma: będący pismem naukowym rocznik „Ochrona Przyrody” i popularnonaukowy dwumiesięcznik „Chrońmy Przyrodę Ojczystą”, adresowany przede wszystkim do uczniów szkół średnich i studentów kierunków biologicznych.

„Ochrona Przyrody”, pismo ukazujące się od 1920 roku, jedno z najstarszych wydawnictw na świecie o tej tematyce, stanowi źródło materiałów dokumentujących przyrodnicze obszary i objekty chronione oraz bazę danych służącą badaniom porównawczym. Publikowane na jego łamach teksty naukowe dotyczą przede wszystkim ochrony gatunkowej i obszarowej. Zarówno „Ochrona Przyrody”, jak i „Chrońmy Przyrodę Ojczystą” firmowane przez Zakład Ochrony Przyrody PAN ukazywały się jako organ Państwowej Rady Ochrony Przyrody.

Pierwszym redaktorem naczelnym „Ochrony Przyrody” był prof. W. Szafer. W latach 1920–1965 pod jego redakcją ukazało się 31 tomów „Ochrony Przyrody”. W skład Komitetu Redakcyjnego pierwszego rocznika weszli: Jan G. Pawlikowski, Eugeniusz Romer, Edward Schechtel, Stanisław Sokołowski i Władysław Szafer.

W okresie 1920–2008 roku ukazało się łącznie 712 artykułów naukowych. Począwszy od tomu 13 spis treści był drukowany w jęz. angielskim, francuskim i niemieckim, a później (od tomu 19) także rosyjskim i czeskim. Od roku 2001 pismo ukazywało się w nowej formule w wersji anglojęzycznej jako „Nature Conservation”. W 2016 roku wydawanie pisma zawieszono.